

Cristian Sandache

**MITROPOLITUL
ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
(1926-2005)**

O micro-biografie intelectuală

Cristian Sandache

**MITROPOLITUL
ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
(1926-2005)**

O micro-biografie intelectuală

THEOSIS

2026

EDITURA THEOSIS

Comenzi online: www.theosis.ro

Comenzi prin e-mail: office@theosis.ro

Comenzi telefonice: 0770 111 916

Copyright © Editura Theosis, 2026.

Toate drepturile rezervate.

Redactor: Virgil Baidoc

Tehnoredactor: Pr. Florin Leonte

TIPĂRIT ÎN ROMÂNIA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SANDACHE, CRISTIAN

Mitropolitul Antonie Plămădeală :

o micro-biografie intelectuală /

Cristian Sandache. - Oradea : Theosis, 2026

ISBN 978-630-6812-06-6

929

2

Cuprins

Argument	7
I. „Dumnezeu ne cheamă unde are treabă cu noi” <i>Ctitor, restaurator și salvator al memoriei patrimoniale românești</i>	11
II. „Și cuvântul trup s-a făcut”: <i>Teolog și predicator de neuitat</i>	33
III. „O carte a modelelor de cuget și simțire românească”: <i>Un istoric în haină clericală</i>	145
IV. „Dacă mă vor pomeni sau nu urmașii? Fie voia lor” <i>Amintirea Mitropolitului Antonie Plămădeală</i>	231

Argument

Despre Antonie Plămădeală am auzit pentru prima oară la bunicul meu matern, Sterea Popovici (1912-1992), preot ortodox și fost deținut politic vreme de aproape 13 ani (1952-1964), în închisorile regimului comunist din România. Așa cum îi era firea (serios și lapidar, profund, nelipsit de o anumită ironie amară și de un umor uneori savuros), bunicul îmi spuse într-o zi, cu un aer aproape misterios (cred că aveam în jur de 15 ani), că există un asemenea personaj, dar nu a dezvoltat mai mult ideea. Am uitat atunci acest episod, dar la mulți ani după mi l-am reamintit, când am urmărit prima înregistrare virtuală cu mitropolitul Ardealului și i-am citit primul text.

M-au impresionat instant copleșitoarea lui erudiție și talentul literar imediat detectabil. Mai târziu i-am admirat (tot prin intermediul textelor sale, cu precădere), iubirea necondiționată pentru carte și cultură, iar nu în ultimul rând, însușirile de istoric autentic, de om care prețuiește cu o bucurie mereu reînnoită documentul rar și cartea de substanță, aproape uitată în prăfuite rafturi de bibliotecă. Știu că a fost și un ctitor, un constructor și un restaurator de lăcașuri sfinte, de vechi vestigii arhitectonice românești, fără de care memoria noastră istorică, ar fi fost cu mult mai săracă. Ceea ce cred că trebuie reamintit astăzi (când Antonie Plămădeală a devenit doar o umbră luminoasă pe cerul simbolic al credinței noastre), este patriotismul său extraordinar, manifestat prin recursul la armele care-i erau cel mai la îndemână și pe care le mânua ca nimeni altul: scrisul, cultura, lectura evocatoare,

salvarea din neantul uitării a atâtor chipuri de eroi, luptători, mucenici, anonimi cu suflete mari și curaj pe măsură.

Cred că a fost (spre a-l parafraza pe unul dintre apropiații săi), un om cu adevărat Mare, expresie care acoperă atât o bogată sferă de însușiri intelectuale, cât și o zestre sufletească impresionantă. Cred, totodată, că Antonie Plămădeală era conștient de forța lui interioară și de puternica-i personalitate plurivalentă în haruri, de puterea de muncă pe care Dumnezeu i-o dăduse și pe care a folosit-o până la sfârșitul său pământesc, cu o energie incredibilă.

Dar același cleric (pe care nu cred că cineva ar putea să-l încadreze cu exactitate într-o unică nișă definitorie), era la fel de conștient de limitele omenești ale fiecăruia dintre noi, de trecerea noastră mult prea grăbită prin această lume și și-a păstrat astfel, tot timpul, un admirabil echilibru al analizelor și al atitudinilor, pe fondul unei înțelepciuni structurale. Nu a fost scutit de greutăți, de suferințe, de cele mai josnice atacuri venite din cele mai diverse direcții, de calomniile veninoase și de negrele invidii. Era strivitor prin prezența și prin opera sa, pentru toți mediocrii aroganți, dar sterili, atât intelectual, cât și din punct de vedere duhovnicesc.

Astăzi, când asupra Bisericii Ortodoxe Române (și a Ortodoxiei în general), dar și asupra moștenirii cultural istorice a poporului român, s-a lansat o adevărată canonadă de atacuri și contestări care amestecă insulta groasă cu minciuna sfruntată, amintirea lui Antonie Plămădeală și (mai cu seamă), a moștenirii sale culturale, trebuie evidențiată cu și mai multă tărie, tocmai pentru că uitarea este unul dintre scopurile precise, pe care dușmanii românismului și ai Ortodoxiei, urmăresc să le atingă.

În chiar anul împlinirii unui secol de la venirea pe lume a acestui fiu binecuvântat al Basarabiei românești, am considerat

ca pe o datorie de conștiință (în egală măsură creștinească și românească), de a-l pomeni prin intermediul acestei prea modeste cărți, pe unul dintre marii noștri ierarhi, pentru care rugăciunea, patriotismul dezinteresat și fapta cultural-duhovnicesc-creatoare, au alcătuit fațetele aceleiași trăiri întru Hristos cel pururi viu.

Cristian Sandache

I.

„Dumnezeu ne cheamă unde are treabă cu noi”

*Ctitor, restaurator și salvator
al memoriei patrimoniale românești*

Primul lucru care te impresionează văzându-i fotografia este frumusețea aulică a chipului, amintind de un voievod, sau de un aristocrat de altădată, în egală măsură puternic și misterios, melancolic și visător. În alte timpuri, Antonie Plămădeală ar fi putut fi spiritul unei bibliotecii uriașe, cuprinzând incunabule de o valoare neprețuită și manuscrise conținând învățături nedescifrate muritorilor de rând, ilustrate cu miniaturi fascinante. Vorbitorul era precum îl arăta înfățișarea: răspândea o liniște înaltă și maiestruoasă, o siguranță ceremonioasă și totuși mângâietoare, pe fundalul căreia izvora (precum un fluviu fără de sfârșit), bogăția informațiilor pe care le deținea, din mai multe domenii, care însă nu dădeau impresia nici de magazin ambulant, nici de snoabă etalare de cunoștințe, ci se încheaga într-un mod armonios și firesc.

Antonie Plămădeală nu poate fi imaginat în absența bibliotecii și implicit a cărților, dar și al mesei de scris. Ierarhul (oriunde l-au purtat pașii misiunilor sale slujitoare), a fost (în primul rând), un om al faptei creatoare, fie dacă avem în vedere lăcașurile de cult pe care le-a reparat sau le-a ridicat din temelii, fie le-a redat circuitului religios sau celui cultural-turistic, întotdeauna cu o energie rară și inspirată, cu un

pragmatism înțelept și roditor.¹ Pe de altă parte, ceea ce ne interesează precumpănitor în demersul de față este dimensiunea cărturăresc-creatoare a lui Plămădeală, rolul său de scriitor nativ, capabil să se miște cu o rară ușurință în sfera teologiei și istoriei.

Liniile cronologico-sintetice ale biografiei sale, ni se dezvăluie astfel: s-a ivit pe lume, pe 17 noiembrie 1926 (ca Leonida Plămădeală), în localitatea Stolniceni din județul Lăpușna, Basarabia. În perioada 1937-1945 a studiat la Seminarul din Chișinău și „Nifon”, din București, apoi (în intervalul 1945-1949), la Facultatea de Teologie din București și Institutul Teologic Universitar din Cluj, cursuri de doctorat de trei ani la Institutul Teologic din București, care i-a conferit doctoratul în 1972, cursuri de specializare în Teologie și Filosofie la „Heythrop College” (Oxford și Londra), unde obține doctoratul în 1971. Călugarit la Mănăstirea Prislop (județul Hunedoara), în 1949, mutat apoi la Slatina, în Moldova, hirotonit ieromonah. Condamnat politic de autoritățile comuniste și exclus din monahism.²

¹ Cuvinte pentru urmași. „Modele” și „exemple” pentru Omul Român. O „carte de învățătură”, concepută și îngrijită de Artur Silvestri, Ed. Carpathia Press, București, 2005, pp. 17-21; Artur Silvestri, *Modelul Omului Mare. Zece „Convorbiri de amurg” cu Antonie Plămădeală urmate de „Douăzeci și opt de scrisori de altădată”. Modelul și memoria – Mitropolitul Antonie Plămădeală în efigie*, Ed. Carpathia Press, București, 2005; Idem, *Vremea seniorilor*, vol. 1: *Scrisori de altădată de la ierarhi și cărturari bisericesti*, Ed. Carpathia Press, București, 2005; *Amintirile mitropolitului Antonie Plămădeală. Convorbiri cu Dragoș Șeuleanu și Carmen Dumitriu*, Ed. CUM, București, 1999.

² Mihai Plămădeală, Adrian Nicolae Petcu, *Mitropolitul Antonie Plămădeală. Detalii biografice. Partea I. „Dosarele nu știu tot!”*. Perioada 1948-1956, Ed. Andreiana, Sibiu, 2011.

Episcop vicar-patriarhal, cu titlul „Ploieșteanul” (1970-1980), rector al Institutului Teologic din București (1971-1974), episcop al Buzăului (1980-1982) și mitropolit al Ardealului. (1982-2005). A participat la numeroase întruniri ecumenice peste hotare, a fost membru în Comitetul executiv al Consiliului Mondial al Bisericii, a fost conducătorul delegațiilor ortodoxe române la Adunările generale de la Nairobi (1975) și Vancouver (1983). A fost delegat la Adunările generale ale Conferinței Bisericii Europene, la sesiunile Comisiei mixte de dialog între Biserica Ortodoxă și romano-catolică, etc.³ Nu în ultimul rând, a fost membru de onoare al Academiei Române și al Academiei de Științe din Chișinău. (1992).⁴ Autor a circa 40 de volume din sfera teologiei, dar și a istoriei, sau eseisticii celei mai diverse. Romanul *Trei ceasuri în Iad* a fost inițial citit în stadiul de manuscris finalizat de către poetul și publicistul Geo Bogza care a rămas impresionat de valoarea lui estetică.⁵ Trece la cele veșnice la Sibiu, în ziua de 29 august 2005.

Erau uimitoare energia și implicarea de care Antonie Plămădeală dădea dovadă, în fiecare loc unde a trebuit să-și exercite rolul de păstor sufletesc, inovator, ctitor, sau recon-

³ Dr. Alexandru Briciu, *Mitropolitul Antonie Plămădeală, diplomat creștin. Contribuții la dezvoltarea dialogului teologic internațional*, Ed. Andreiana/Ed. Astra Museum, Sibiu, 2017.

⁴ *Enciclopedia Ortodoxiei Românești. Apărută din Inițiativa și cu binecuvântarea Preafericitului Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2010, pp. 490-491; Preot prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1996, pp. 335-336.

⁵ *Mărturisirea de credință literară. Scrisul ca religie la Români în preajma anului 2000*, vol. 1: *Un „document de conștiință colectivă”*, conceput și orânduit de Artur Silvestri, Ed. Carpathia Press, București, 2006, p. 9.

structor, după o tinerețe dificilă, marcată de sărăcie, închi-soare, frică, presiunile pe care Istoria le-a exercitat nu numai asupra lui, ci și asupra unei țări întregi.

România postbelică devenise un teritoriu în care ideologia comunistă se instaura cinic, crud și metodic, susținută atât de către Uniunea Sovietică, dar și de către cozile de topor autohtone. În general, în interviurile și intervențiile sale de mai târziu, ierarhul nu dorea să-și evidențieze experiențele nefericite din prima tinerețe, nu din jenă, ci, dintr-un fel de demnitate aparte. Se simțea (nu o dată), în evocările sale, un orgoliu de stirpe rară, care venea din datele unei personalități speciale, tipică unui luptător energic, inflexibil și totuși dăruit cu o mare sensibilitate, grație (poate) și uriașelor acumulări livești/intelectuale, dobândite.

Plămădeală a dovedit de la început un instinct al ctitoririi și al recuperării acelor elemente considerate de el ca fiind fundamentale, în ceea ce privește moștenirea cultural-istorică și perpetuarea spiritual-identitară a românismului peren. Nu e niciun fel de exagerare în relatările sale, care poartă marca onestității:

„E greu să-mi aduc aminte acum, după atâția ani, câte biserici am ajutat să se restaureze, să se picteze, nu mai spun de mănăstirile din jur pe care le vizitam cu timp și fără timp. Mi-aduc aminte că tot eu am organizat atelierele de la Mănăstirea Pasărea și, pe urmă, cât am ajutat atelierele de lumânări și obiecte bisericesti care s-au organizat la București, la Popești-Leordeni, Plumbuita, Mănăstirea Țigănești și multe altele. Toate acestea le-am făcut cu binecuvântarea Patriarhului Justinian și Justin. Problema bisericilor era lăsată mai mult în grija mea. Apoi, bineînțeles, am condus lucrările de restaurare la administrația patriarhală, unde șef era părintele Sabin

Verzan. Tot în aceeași perioadă am fost și rector al Institutului din București și, de ce să nu spun despre casele de la Mănăstirea Antim, pe care le-am restaurat după cutremurul din 1977. Și multe, multe altele.”⁶

După un deceniu petrecut la București (în calitate de vicar patriarhal), Antonie Plămădeală va cunoaște vreme de doi ani, experiența de episcop al Buzăului, acolo unde, atunci când ajunse „*totul trebuia refăcut și refăcut cu grija de a nu strica ceva.*”⁷

Restaurarea Palatului Episcopal din Buzău (de exemplu), a reprezentat o uriașă provocare, oferindu-i însă proaspătului ierarh, șansa de a demonstra nu doar un foarte ridicat spirit gospodăresc, ci o nativă înzestrare pentru actul complex al ctitoririi. În fapt, prin suma lucrărilor derulate atunci în acest scop, Antonie Plămădeală a ctitorit încă o dată, un ansamblu arhitectural de o mare valoare istorică și estetică, pornind de la actul respectării vechilor sale tipare originare. Nu a fost, așadar, vorba, doar despre o necesară și profesionistă operațiune de renovare, ci despre o readucere la viață a unei întregi istorii, conținută într-o construcție ivită în timpul strălucitului domnitor Constantin Brâncoveanu, un personaj dăruit cu harurile simțului artistic și al rafinamentului conceptual, cu adevărat remarcabile.⁸

Antonie Plămădeală a avut întotdeauna un respect aproape religios pentru Istorie (în particular, istoria românilor),

⁶ Artur Silvestri, *Modelul Omului Mare. Zece „Convorbiri de amurg” cu Antonie Plămădeală urmate de „Douăzeci și opt de scrisori de altădată”. Modelul și memoria – Mitropolitul Antonie Plămădeală în efigie*, Ed. Carpathia Press, București, 2005, p. 22.

⁷ Ibidem, p. 23.

⁸ Ibidem, pp. 24-26.

cu tot ceea ce însemna elemente de cultură materială și spirituală, specifice acesteia. Simțul său înăscut de prețuitor al trecutului, a fost potențat de cultura umanistă (teologică, literară și istorică) extrem de vastă și de organic asimilată, trăsături care l-au ajutat și în activitățile sale administrativ-lucrative, să aibă rezultate dintre cele mai importante și mai durabile în timp. Un om inteligent și cult, dar în egală măsură, un om atașat românismului, nu într-un sens demagogic, declarativ, interesat sau superficial, ci onest și lucrativ. Instinctul de ctitor al lui Antonie Plămădeală s-a potrivit în mod fericit cu înseși răspunderile sale de ierarh, administrator, constructor și recuperator de străvechi monumente ale trecutului, lăcașuri lovite fie de dinții neiertători ai timpului, fie atinse de loviturile unor cataclisme naturale, un exemplu în acest sens fiind cutremurele de pământ.⁹

Palatul Episcopal din Buzău (veritabil monument de arhitectură brâncovenească), fusese atins grav de efectele seismului din anul 1977, noului ierarh al locului, revenindu-i misiunea de a-l salva din tristețea cenușie a ruinei.

Buzăul a reprezentat o etapă de numai doi ani, dar una extrem de rodnică în activitatea viitorului mitropolit al Ardealului, noua sa demnitate venind oarecum pe neașteptate, facilitată mai cu seamă de faptul că mitropolitul Ardealului din acel moment (Nicolae Mladin), avea îndelungate probleme de sănătate, aspect care a condus în cele din urmă la vacantarea eparhiei respective.¹⁰

Patriarhul din acea vreme al României era Iustin Moiescu (1910-1986), care a îndeplinit această demnitate din anul 1977, până la moartea sa, survenită în ziua de 31 iulie 1986.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem, p. 26.

O moarte întâmplată în condiții suspecte, peste care s-a trecut repede, în niște timpuri extrem de grele pentru instituția ca atare a Bisericii. În timpurile când o parte a patrimoniului istoric al Bucureștilor (inclusiv unele dintre lăcașurile de cult de mare valoare cultural-artistică), au fost fie mutate din locurile lor originare, fie făcute una cu pământul, de către autoritățile comuniste.

Iustin Moisescu este și astăzi, (în postumitatea lui), acuzat pentru că ar fi îngăduit aceste sacrilegii asupra Bisericii. Dar cum se întâmplă întotdeauna, lucrurile au fost cu mult mai complicate și mai nuanțate, decât ceea ce acuzatorii patriarhului (de ieri și de azi), se grăbesc să concluzioneze. Este însă evident că asupra lui Iustin Moisescu au fost exercitate presiuni uriașe din partea lui Nicolae Ceaușescu însuși. Martori demni de încredere au declarat, peste ani, că Întâiul Stătător al Bisericii Ortodoxe Române din acel moment ar fi fost descoperit spre dimineață (cu câteva zile înainte de a sucomba), căzut în camera sa, gemând de durere și fiind incoerent. Transportat la spital, în scurtă vreme a trecut Dincolo. S-a zvonit că a fost otrăvit, pentru că devenise tot mai indezirabil pentru regimul de atunci.

În felul său, aparent rece și distant, politicoș (dar nu obedient), nu arătase niciodată vreun zel deosebit față de putericiile zilei, deși unul dintre capetele de acuzare care îl vizează a fost prezența lui în componența Marii Adunări Naționale, în calitate de deputat, în perioada 1957-1986.

O altă acuză care i s-a adus a fost aceea de simpatizant (sau chiar membru), al Mișcării Legionare, însă și acest episod este destul de neclar în cele din urmă. Dincolo de toate aceste aspecte, Iustin a fost unul dintre cei mai erudiți înalți clerici pe care România i-a avut. Un copil rămas orfan de tată de timpuriu (părintele său învățător a murit în Primul Război

Mondial), cu o înzestrare intelectuală excepțională, remarcată repede, mereu premiant, iubitor de lecturi, riguros și de o maturitate surprinzătoare. Și ca fizic impunea, părând mai curând un aristocrat. A strălucit și în cadrul studiilor de licență și Doctorat și (în genere), în toate mediile teologice românești și străine pe care le-a frecventat, Grecia, Franța, Polonia, etc, atât ca student, cât și în calitate de cadru didactic.

Ca mitropolit al Moldovei, păstoria sa a fost una cu adevărat remarcabilă, Iustin susținând tot ceea ce era restaurare, extindere, construire sau finanțare, atât a lăcașurilor sfinte, cât și a sistemului muzeal aferent. Peste toate acestea se evidenția mereu spiritul doct al omului înalt, extrem de rezervat, care zâmbea rar și părea mai mereu retras în carapacea sa, dar care ori de câte ori avea ocazia, dovedea o erudiție copleșitoare. Semăna mai curând cu un analist riguros, de o cerebralitate care te copleșea, dar te și fascina, totodată. În realitate, Iustin Moisescu a fost un om cu un suflet extrem de cald, un generos care ori de câte ori a avut ocazia, nu a ezitat (de cele mai multe ori), să-și ajute semenii fie bănește, fie prin intervenții menite a le facilita anumite lucruri, fie cu un sfat. Nu dorea însă ca aceste episoade să fie cunoscute, astfel încât, abia la mulți ani după ce el n-a mai fost în această lume, cei care știuseră toate acestea și încă trăiau, au povestit despre ele.

Dacă îi recitim pastoralele (dar și textele cu caracter cultural mai general), observăm că ele păstrează (în pofida cenzurii la care în mod inevitabil au fost supuse), câte ceva din subtilitățile teologului erudit și profund, sobru și atent la nuanțe, posesorul unui stil logic, de o limpiditate remarcabilă. Nu este vorba despre un stilist impresionant, ci despre un teolog care punctează exact ceea ce trebuie, dar nu schematic și nici convențional, ci cu un plus de finețe axiologică. Un mărturisitor care are întotdeauna oroare de excesele verbiajului

și respinge structural ninsoarea de metafore. Așa era și în calitate de predicator, adresându-se rațiunii, dar nefiind totuși lipsit de emoția harului, pe care însă și-o evidenția strict în limitele pericopei analizate. Texte care păstrează ecourile spiritului unui mare ierarh român, pe nedrept așezat astăzi între anumite paranteze ale tăcerii, dar care a condus Corabia Ortodoxiei noastre, în timpuri aproape babilonice.¹¹

Existau unele versiuni în legătură cu care Iustin Moiescu ar fi manifestat o anumită antipatie față de Antonie Plămădeală, în parte pentru că acesta ar fi refuzat să preia Mitropolia Banatului (la propunerea lui Moiescu), dar și pentru că (în optica Patriarhului de atunci), Antonie Plămădeală ar fi scris și publicat prea mult, fiind considerat, astfel, mai curând un superficial.¹²

Ca un gospodar autentic, conștient de marile probleme pe care era obligat să le găsească rezolvare, Antonie Plămădeală se va apuca și aici, neîntârziat de lucru:

„Cred că eram în anul al doilea de activitate când am început să pun, încetul cu încetul, ordine în cele ale Arhiepiscopiei. Astfel nu era mult de când se crease Episcopia

¹¹ Patriarhul Iustin Moiescu. *Un stâlp neclintit în vremuri potrivnice*, Ed. Basilica, București, 2019; Patriarhul Iustin, *Evagrie din Pont*, Episcopia Argeșului și Muscelului/Ed. Anastasia, București, 2003; Idem, *Dosoftei Mitropolitul și alte scrieri*, Episcopia Argeșului și Muscelului/Ed. Anastasia, București, 2003; Idem, *Discursuri Ecumenice*, Episcopia Argeșului și Muscelului/Ed. Anastasia, București, 2004; Idem, *Omiliile Arhieresti*, Episcopia Argeșului și Muscelului/Ed. Anastasia, București, 2004, etc.

¹² Artur Silvestri, *Modelul Omului Mare. Zece „Convorbiri de amurg” cu Antonie Plămădeală urmate de „Douăzeci și opt de scrisori de altădată”. Modelul și memoria – Mitropolitul Antonie Plămădeală în efigie*, Ed. Carpathia Press, București, 2005, p. 27. În unele texte ale lui Dan Ciachir (care, la rândul său, nu are o părere prea bună despre Antonie Plămădeală), se sugerează așa ceva, chiar dacă, într-o manieră indirectă.

de Alba Iulia și nouă ne-a revenit via de la Sărăcsău. A trebuit să o pun la punct, pentru că era aproape pierdută. Cu timpul am mai reînnoit-o, așa încât acum ne dă circa douăzeci de mii de litri de vin pe an, când anul este bun. Am început pe urmă lucrări la reședința mitropolitană. A trebuit să refac încăperile, am schimbat covoarele, mobilierul și a trebuit să-mi instalez biblioteca personală care număra aproximativ 25 mii de volume. (...) Cărțile erau averea mea personală, de care aveam nevoie tot timpul în munca mea de zi cu zi. (...) La parter am făcut cinci camere de oaspeți, pe care le-am îmbrăcat cu paturi noi, șifoniere noi, cu tot ce le mai trebuia. Apoi, la mijloc, am creat o mare sală de recepție, de circa o sută de persoane pe care am îmbrăcat-o cu modele artistice, cu candelabre iar în cele din urmă am adus un pictor din București, pe care îl chema Moroșan, care a pictat pe peretele din față scena instalării mele ca Mitropolit, de către Patriarhul Justin și mulți ierarhi, părinți profesori și consilieri mitropolitani, care va rămâne, fără îndoială, o probă istorică a trecerii prin Mitropolia Ardealului. Am chemat apoi un alt pictor, Lefter, tot din București, care a pictat pe toți Mitropoliții, începând cu Vasile Moga. (...). Trebuie să spun în mod deosebit că, printre tablourile pictate înainte de 1989, l-am reșezat și, deci, reabilitat și pe Vasile Mangra, care fusese scos din Dipticele Mitropoliei. De asemenea, i-am introdus și pomenirea în biserică, la locul convenit printre Mitropoliții Ardealului.”¹³

¹³ Artur Silvestri, *Modelul Omului Mare. Zece „Convorbiri de amurg” cu Antonie Plămădeală urmate de „Douăzeci și opt de scrisori de altădată”. Modelul și memoria – Mitropolitul Antonie Plămădeală în efigie*, Ed. Carpathia Press, București, 2005, p. 28.

Cu simțul său special de recuperare a figurilor uitate sau pe nedrept intrate într-un colț de umbră, Antonie Plămădeală (și istoric prin vocație, după cum se va vedea), simțea nevoia unei recuperări morale. Controversat datorită atitudinii sale față de autoritățile austro-ungare (în ultima parte a existenței Dublei-Monarhii), acuzat de pactizare cu adversarii mișcării de emancipare națională a românilor ardeleni, Vasile Mangra fusese, totuși, un om de cultură remarcabil (recunoscut și de forurile culturale românești de peste Carpați), dar (în prima parte a activității sale pastorale și publice,) un patriot român incontestabil. Versiunea sinuciderii sale pe când se afla la Budapesta nu s-ar fi susținut, Antonie Plămădeală fiind un adept al respingerii acestei teorii, care circulase mult timp, în diverse medii.¹⁴

Pe de altă parte, noul mitropolit al Ardealului, își continua munca migăloasă de ctitor, restaurator și reparator, la fel de atent, energic și metodic. Părea că pentru el nu existau lucruri banale, minore, sau mai puțin importante. Fiecare reușită echivala cu o pietricică prețioasă, așezată la fundamentul unui edificiu final impunător, destinat în primul rând semenilor săi. Sentimentul de a clădi pentru viitorime, dar și pentru Istorie este unul pe care nu mulți oameni aflați în demnități importante îl au:

„(...) Am dotat Mitropolia cu cele necesare unei funcționări bune. Apoi am pavat drumul din curte, am pictat intrarea în reședință, am pus al doilea rând de porți, apoi am pictat casa scării de la intrarea în Palat, am înlocuit

¹⁴ Marius Eppel, *Vasile Mangra. Activitatea politică. 1875-1918*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2004; Idem, *Un mitropolit și epoca sa. Vasile Mangra (1850-1918)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2007.